

M. A. Coulson & D. S. Riddell: Sociologie, een andere inleiding

Meppel 1972 (Boom), 132 pp.

Margaret Coulson en David Riddell hebben in gemeenschap een 'andere inleiding tot de sociologie' geproduceerd. Maar het is niet 'alweer een andere inleiding'! Hun geesteskind is toch wel een bijzonder kind, en dat is 't! Iets beter ware het geweest, wanneer de vertaler — die overigens uitstekend werk geleverd heeft — er in het Nederlands de titel 'een alternatieve inleiding' aan had gegeven. Daarmee zou aan de oorspronkelijke Engelse term 'a critical introduction' het beste recht gedaan zijn. De beide Engelse auteurs presenteren nl. de sociologie aan eerstejaars studenten door te critiseren, zich af te zetten tegen gangbaarder zienswijzen, volgens welke de sociologie aangeboden wordt. Zij zeggen er ook nadrukkelijk bij, dat hun boekje gebruikt moet worden naast andere inleidingen. Hun zienswijze is, het laat zich al gauw raden, de dialectische of de historische-structuralistische, die zij vooral zeer duidelijk en bewust plaatsen tegenover de functionalistische of orde-benadering in de sociologie. Dit wordt consequent en helder gedaan, dat moet gezegd.

Het boek is inderdaad voor eerste jaars studenten geschreven, iets wat bv. van Berger's 'Invitation to sociology' niet gezegd kan worden. Waarschijnlijk is het de Engelse nuchterheid geweest, die de schrijvers heeft doen afzien van het steunen op de theoretische hoogbouw van of schrijven in de abstracte trant van de Frankfurter Schule. Zelfs in de literatuurlijst komen Adorno, Horkheimer en Habermas niet voor. Hun belangrijkste leermeesters en Marx-exegeten zijn Bottomore, Wright Mills en Mandel.

Coulson en Riddell openen hun perspectief op de samenleving door met de sociologie-beoefenaars (docenten en onderzoekers) zelf te beginnen. Aan de hand van dit en andere voorbeelden wordt eerst de betekenis van het groepslidmaatschap voor het individu geschetst, daarna komt aan de hand van het voorbeeld van een horloge het begrip sociale structuur aan de beurt. Hierbij wordt duidelijk, waarom de schrijvers zo anti-functionalistisch zijn. Het daaropvolgende hoofdstuk behandelt sociale verandering, waarbij aandacht geschonken wordt aan de wijze, waarop verschillende sociologische theorieën deze zien en verklaren. Het zal de lezer niet verbazen te vernemen, dat Coulson en Riddell de historisch-materialistische verklaring aanhangen. Zij spreken zelf over dialectisch-materialistisch, wel te onderscheiden van het door hen afgewezen mechanisch materialisme. Zonder natuurlijk een idealistische opvatting toegedaan te zijn, zetten de auteurs in het volgende hoofdstuk over sociaal bewustzijn dan uiteen hoe sociale structuur en menselijk handelen zich verhouden, waarbij genuanceerder over 'das Gesellschaftliche Bewusstsein' gesproken wordt, dan dat het door 'das Gesellschaftliche Sein bestimmt' is. In een laatste hoofdstuk geven Coulson en Riddell tenslotte aan hoe hun sociologische optiek en waardebetrokkenheid in empirisch onderzoek tot uitdrukking moet komen.

Het hanteren van dit boekje naast de gebruikelijke inleidingen zal zowel voor docenten als studenten verfrissend werken. Ik heb geen behoefte hier uitvoerig detail-bezwaren te berde te brengen, als de m.i. soms niet zo gelukkige keuze van cultureel-anthropologische voorbeelden, de weleens ongenueanceerde beoordeling van bepaalde sociologen (bv. Berger) en het doordraven bij het afkraken van bepaalde begrippen (bv. het rolbegrip). Dit soort dingen ontdekt men wel bij de bestudering en behandeling van dit werkje. Belangrijker vind ik de constate-

ring dat er hier wel een ander sociologisch gezichtspunt ingenomen wordt, maar dat de beschouwing plaats vindt door eenzelfde, sociologische, kijker. Wie met deze recensent in de sociologie-studie wisselende blikrichtingen op de maatschappij geboden acht, zal geen verdere aanbeveling om van dit boekje kennis te nemen, nodig hebben. Maar juist voor wie er anders over denkt, is mijn advies: neem, lees en kijk dan nog eens naar de samenleving, d.w.z. naar de mensen!

W. H. Douma

J. Clyde Mitchell (Ed.): Social Networks in Urban Situations. Analyses of Personal Relationships in Central African Towns

Manchester 1969 (Manchester University Press), X + 378 pp

Het begrip netwerk heeft een sterke ontwikkeling doorgemaakt sinds J. A. Barnes het hanteerde in zijn 'Class and Committees in a Norwegian Island Parish' (*Human Relations*, Vol. 7, 1954, pp. 39-58). Barnes hanteerde het begrip netwerk voor persoonlijke relaties tussen individuen.

De aanhangers van het netwerk-begrip zien er een aanvulling in op structurele en funktionele analyses, omdat deze laatste benaderingen door het zoeken naar algemene uitspraken over sociale gedragspatronen individuele afwijkingen zouden verwaarlozen. Deze individuele afwijkingen, die echter volgens hen een wezenlijk onderdeel vormen van het sociale handelen, kunnen met behulp van het begrip netwerk adequaat worden geanalyseerd (Mitchell, p. 9).

De papers in deze bundel staan alle in de traditie van Barnes. In H. I geeft J. Clyde Mitchell een overzicht van de kenmerken en van het gebruik van het begrip netwerk. Hij omschrijft netwerk, zoals in dit boek gehanteerd, als een set relaties ('linkages') tussen personen. De kenmerken van netwerken deelt hij in twee groepen in: 1. de morfologische (als 'anchorage, density, range') hebben betrekking op de wijze waarop de relaties onderling tot een patroon zijn verenigd; 2. de interaktionele (als 'content, directedness, intensity') hebben betrekking op de aard van de relaties. De twee typen problemen, waarop volgens Mitchell het begrip netwerk wordt toegepast, zijn de verspreiding van informatie e.d. via netwerken (geruchten bijv.), en de hantering van netwerken ter bereiking van bepaalde doelen (bijv. de mobilisering van elektorale steun).

J. A. Barnes gaat in H. II in op een aantal misverstanden, waartoe zijn artikel van 1954 (zie boven) aanleiding heeft gegeven. Hij gaat uit van het begrip 'total network', dat het geheel van sociale relaties van een gemeenschap omvat; een 'partial network' vormt een 'extract' uit een 'total network', en wordt geselecteerd op grond van een criterium dat op het gehele 'total network' kan worden toegepast, bijv. het criterium van bloedverwantschap. Na de behandeling van de elementen, waaruit we een netwerk kunnen opbouwen, behandelt Barnes problemen rond de mate waarin een netwerk afgrensbaar is, het onderscheiden van 'clusters' van relaties met behulp van het begrip 'density' (dichtheid), en het passief en actief karakter van netwerken ('action set' en 'action sequence').

Zijn de eerste twee hoofdstukken theoretisch van karakter, de zes resterende hoofdstukken zijn empirisch van aard. In H. III beschrijft A. L. Epstein de kontakten van zijn afrikaanse onderzoeksassistent in diens vrije weekende. In H. IV geeft Epstein een impressie hoe verspreiding van nieuwtjes via een netwerk de naleving van normen kan afdwingen. P. D. Wheeldon analyseert in H. V de wijze waarop via netwerkrelaties een konflikt tussen oude en jonge leiders in een

vrijwillige organisatie wordt bijgelegd. In H. VI laat B. Kapferer zien hoe de mobilisering van steun bij een konflikt in een arbeidsgroep via netwerken verloopt; mijns inziens is dit het beste hoofdstuk van het boek. De mobilisering van netwerken bij persoonlijke crises wordt door D. M. Boswell in H. VII geanalyseerd. In het laatste hoofdstuk onderzoekt P. Harries-Jones het verband tussen de onderlinge relaties van personen afkomstig uit hetzelfde agrarische distrikt ('home-boys') en hun lidmaatschap van politieke organisaties in de stad.

Het is opvallend dat in nagenoeg alle empirische hoofdstukken maar zeer weinig gebruik wordt gemaakt van de kenmerken van netwerken zoals beschreven door Mitchell en Barnes in de eerste twee hoofdstukken. Voor zover wel gehanteerd worden de begrippen weinig exakt geoperationaliseerd. Dit hangt direkt samen met mijn tweede punt van kritiek; er wordt zeer weinig gezegd over problemen van methodologische en meettechnische aard. Maar het zijn juist deze problemen die de knelpunten vormen bij streng empirisch onderzoek naar netwerken. Want hoe kunnen we de grote hoeveelheid gegevens, die bij waarneming van netwerkrelaties worden verkregen, adequaat selekteren en verwerken?

De onderzoeksverslagen zijn sterk deskriptief gebleven, en hebben veelal betrekking op één geval. Teweinig aandacht is besteed aan de mogelijkheid van vergelijkend onderzoek. Pas door middel van vergelijkend onderzoek kunnen we immers komen tot uitspraken over de verklarende waarde van het begrip netwerk. De waarde bijvoorbeeld van een interessant onderscheid tussen potentieel en aktueel netwerk kan pas worden vastgesteld, wanneer door vergelijkend onderzoek de kondities worden aangegeven waaronder een potentieel netwerk geaktiveerd wordt.

Het boek is interessant vanwege de illustraties die het geeft van de toepassing op uiteenlopend terrein van onderzoek van het begrip netwerk; methodologische en meettechnische problemen zijn echter tezeer verwaarloosd.

H. van Goor

Daan van Heere en Han Hidalgo, Buitenlandse arbeiders in Rotterdam, 1972 (nr. 13 in de reeks Actuele Informatie van de Protestantse Stichting tot Bevordering van het Bibliotheekwezen en de Lektuurvoorlichting in Nederland), 127 pp, f 6,— (Besteladres: Prisma Lektuurvoorlichting, Parkweg 20a te Voorburg)

Daan van Heere (adviseur van de Nederlandse Hervormde Kerk in Rotterdam) en *Han Hidalgo* (socioloog bij het Interuniversitair Instituut Normen en Waarden in de Samenleving) hebben een aktueel 'werkboek' het licht doen zien over de positie van de buitenlandse arbeiders in Rotterdam en de betrokken partijen bij het beleid ten aanzien van deze werknemers.

Deze publikatie bestaat in feite uit twee delen: de problemen rond de buitenlandse arbeiders in Rotterdam en de positie van de buitenlandse arbeiders in de Nederlandse samenleving. De auteurs gingen er van uit, dat de problemen rond de buitenlandse arbeiders in Rotterdam niet los staan van de vraag *waarom* buitenlandse arbeiders in ons land zijn. Vandaar dat een schets wordt gegeven van de achtergronden van de aanwezigheid van buitenlandse arbeiders. Voorts wordt de lezer geïnformeerd over onder andere aantallen buitenlandse arbeiders, landen van herkomst en werving. Ook worden de doelstellingen en middelen van het beleid door de Nederlandse overheid onder de loep genomen en worden enkele

suggesties en aanbevelingen gedaan ten aanzien van het beleid inzake het verblijf van buitenlandse arbeiders in ons land en ten aanzien van hun terugkeer naar hun vaderland.

Van Heere en *Hidalgo* zijn er ons inziens in geslaagd op een zeer leesbare wijze het probleem van de buitenlandse arbeider te behandelen. Met name hun verslag — dat overigens gelardeerd is met uitstekend documentatiemateriaal — over de Rotterdamse oude wijken, belicht deze problematiek voortreffelijk. Duidelijk komt naar voren het *strukturele* probleem (steeds meer buitenlanders vestigen zich in wijken, waarin de woningnood aan den lijve wordt ondervonden, daarmede deze nood tot groot ongenoegen openlijk accentuerend) en de al dan niet aanwezige *politieke wil* (met name is de relatie tussen het Rotterdamse gemeentebestuur en het Aktiecomitee Pro Gastarbeiders illustratief) om dit strukturele probleem op te heffen en te voorkomen. Deze publikatie laat duidelijk zien, dat een bepaalde definitie van de situatie onjuist kan zijn en welk onvolledig beleid dientengevolge gevoerd kan worden. De gebeurtenissen in de Afrikaanderbuurt impliceerden een hernieuwd definieren van de situatie en een ander beleid. *Van Heere* en *Hidalgo* hebben met deze publikatie de 'self-fulfilling prophecy'-theorie aktueel geoperationaliseerd. Na de verslaglegging over de staking in de Rotterdamse haven* wederom een degelijk stuk werk.

R. Jurriëns

* A. F. van Veenen en H. Hidalgo, *Werken en staken in de Rotterdamse haven*, 1971 (Uitgave Interuniversitair Instituut Normen en Waarden in de Samenleving, Oostmaaslaan 80, Rotterdam).